ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է

Ռուսաստան՝ տարեկան 5 րուբլի
» կէս տարին 3 »
Արտասահման՝ տար. 18 ֆրանկ
» կէս տ. 10 »
Ամերիկա՝ տարեկան 3 տոլար
» կէս տ. 2 »

ՀԱՏԸ 6 ԿՈՊԷԿ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ընդունւում են բոլոր լեզուներով
Առաջին էջ. տողը 20 կոպէկ
Վերջին » » 10 »

Խմբագրատունը բաց է ամէն օր ժամը 9—1, բացի կիրակի և տօն օրերից

Հասցէ՝
Эривань,
Редакція „АШХАТАНКЪ“

Ա. ՏԱՐԻ — ՇԱԲԱԹ, 28 ՄԱՅԻՍԻ 1916 Թ. — № 8

Հայ կամաւորական I, II, III, IV, V, VII և պահեստի գունդերը խորին կսկիծով յայտնում են

IV ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

ՔԵՌԻ-Ի

հերոսական մահը, որ տեղի ունեցաւ Ռէվանդուզի ճակատամարտում։

Հոգեհանգիստը տեղի կ'ունենայ մայիսի 29-ին, կիրակի ժամի 12-ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցում։

(15) 1—1

Հայկ. կամաւորական IV գումարտակի լիազօր Արմենակ Թադևոսեան և ընկերները խորին ցաւով յայտնում են

IV ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

ՔԵՌԻ-Ի

փառաւոր մահը, Ռէվանդուզի ճակատամարտում։

Հոգեհանգիստը տեղի կ'ունենայ կիրակի, ժամի 12-ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցում։

(13) 1—1

Հայ կամաւորների կարգադիր մարմնի Երևանի ճիւղը խոր կսկիծով յայտնում է

IV ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

ՔԵՌԻ-Ի

անփոխարինելի մահը, Ռէվանդուզի ճակատամարտում։

Հոգեհանգիստը տեղի կ'ունենայ մայիսի 29-ին, կիրակի ժամի 12-ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցում։

(16) 1—1

Վասպուրականի գաղափարակից ընկերները ցաւի կսկիծով կը յայտնեն

Հայ ազատագրութեան մեծագոյն ռազմիկներէն

ՔԵՌԻ-Ի

հերոսական մահը, որ տեղի ունեցաւ Ռէվանդուզի արիւնահեղ ճակատամարտին մէջ։

(17) 1—1

Երևանի Եղբայրական Օգնութեան Յանձնաժողովը, Հայկական Կոմիտէն, հայ կամաւորներին օգնող Հայ Կանանց Կոմիտէն և Հայկական Հիւանդանոցի Վարչութիւնը խորին ցաւով յայտնում են

Հայ կամաւորական IV գումարտակի հրամանատար

ՔԵՌԻ-Ի

հերոսական մահը, Ռէվանդուզի ճակատամարտում։ Կիրակի, մայիսի 29-ին, քաղաքիս Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցում կատարուելու է հոգեհանգիստը։

(18) 1—1

ՔԵՌԻԻ ՄԱՀԸ

Ռէվանդուզի մօտ, մայիս 13, 14 և 15-ին տեղի կ'ունենային կատաղի կռիւներ։ 15-ին Քեռին իր բանակով առաջացած էր, կռիւը կատաղի էր։ Թուրքերը կը մտնեն Քեռիի թիկունքը, հին փէղոյին բանակը կը բաժնէ երեք մասի. հարիւրակ մը կը ճամբէ թիկունքը պահելու, ինքն անձամբ կը վերցնէ երկու հարիւրակ և գրոհի կը դիմէ։ Այդ միջոցին գնդակը կ'անցնի Քեռիի ճակատէն քիչ վեր ու իսկոյն կ'անշնչացնէ զինք։ Քեռիի հետ միասին կը սպաննուի իր թիկնապաններէն մէկը և կը վիրաւորուի ուրիշ մը։ Մերոնք կը յաջողին գրաւել թշնամու դիրքերը, բայց առանց Քեռիի։

ՌԱԶՄԻԿԻ ՄԱՀԸ

Բօթաբեր հեռագիրը գուժեց մեր մեծագոյն ռազմիկներէն մէկի—հայ հրամանատար ՔԵՌԻԻ մահը։

Հայ ժողովուրդը իր լինել չլինելու բողէին, կորսնցուց մարտական ուժերէն մէկը, որ հիմնաքարն էր իր ռազմական կարողութեան։

Անոր կորուստը շանթահարեց ամէն մէկ հայ սիրտ ու բարացուց արցունքը ամէն աչքերուն։

Ռազմական սիւները կ'անհետին հետզհետէ, Հայ ժողովուրդը իր կենսական երակն է որ կը զոհաբերէ քաղաքակրթութեան մեծ դատին, և պիտի շարունակէ զոհաբերել, մինչև որ բարբարոս թշնամին իյնայ գահավիժօրէն, մինչև որ իր թանկ զոհերու արիւնը բերէ իրեն վերջապէս ապահով Ազատութիւնը։

digitised by A.R.A.R.@

ԱՀԱՐԿՈՒՆ

Երեւակայութեանս մէջ է Ան հիմա։ Կը տեսնեմ թէ ինչպէս անհոգօրէն նստած է ձիուն վրայ եւ անարգել ձայնով իր կարիճները կը կանչէ։

Հրացանները կ'որոտան անա ու սուրերը կը մերկանան։ Թիզախօրէն յառաջ կը նետուին անոնք առաջին շարքերուն մէջէն եւ թշնամու հետ կուրծք կուրծքի՝ կը զարնեն անվերջ։

Ու հպարտ են զինուորները իրենց հրամանատարին համար, որ այդ ժամին այնպէս անարգել է, մանչուղ ու յարձակուող, ինչպէս անապատներու առիւծը։

Կանգ չեն առներ. կ'երթան յառաջ ու կը զարնեն անդադրում կը զարնեն, ու թշնամիին գիրկները կը փռուին անվերջ։

Բայց անա վերջին մանչիւն մը ու-հեղ պայքարին մէջ եւ ՔԵՌԻՆ ձիէն վար։

Անգամ մըն ալ Հայաստանի զարուներ ներկուեցաւ մեր մեծ Զոհի արիւնով։

Ու նորէն զոհաբերեցինք մարդկութեան սեղանին առջեւ մեր ամէնէն լաւը, մեր յոյսն ու ապաւէններէն մէկը։

Բաւական չէ ինչքան մարտիրոսացրութեան փայլուն օրինակներ տուինք։ Ե՞րբ պիտի գայ հատուցման ժամը։

Մեծ վիշտէն ատեմակած, երկիւղածօրէն կ'ըսպասենք այն օրուան, երբ վերջապէս մենք ալ պիտի ստանանք մեր վարձատրութիւնը...

Տարիներ ցանցատացան արդէն։

Մեծ զոհերու վերջինը չպիտի՞ ըլլայ արդեօք Քեռին։ Հայաստանի դաշտն ու լեռը վերջին անգամ չէ՞ արդեօք, որ պիտի ներկուին մեր հերոսներու եւ զոհերու թարմ արիւնով։

Արշաւիր

ՔԵՌԻՆ

Անհնարին է «Աշխատանքի» սուղ էջերում մի առ մի պատմել Քեռու բովանդակալից գործունէութիւնը՝ իր հարազատ ժողովրդի համար։

Բաւականանում ենք տալով միմիայն նրա գործունէութեան գլխաւոր շրջանները։

Քեռին ծնուել է 1862-թ. Կարինում։ Նա արհեստով մի համեստ կօշկակար էր, որով եւ հայթայթում էր իր օրուայ ապրուստը։

1890-թ. Կուկունեանի խիզախ արշաւանքին միանում է 28 տարեկան վառվռուն Քեռին եւ այդ ժամանակուանից սկսւում է նրա ալեկոծ գործունէութիւնը։

1895-թ նա անցնում է Տաճկաստան՝ Բաբէնի հովիւը եւ երկար ժամանակ անձնատուր է լինում Երկրի ինքնապաշտպանութեան գործին։

1903-թ. նա կրկին անցնում է Տաճկաստան, այս անգամ արդէն դէպի հպարտ Սասունը՝ որտեղ Անդրանիկը օրհասական կռիւ էր մղում հազարաւոր կանոնաւոր զօրքերի դէմ։

1905-թ. սկսւում է հայ-թրքական ընդհարումները, այս անգամ մենք Քեռուն տեսնում ենք Զանգեզուրի եւ Շարուրի լեռներում ու ձորերում հայ ժողովրդի պատիւը պաշտպանելիս։

1908-09-թ. Քեռին արդէն Պարսկաստանումն էր, Եփրեմ Խանի մօտ, պարսիկ սահմանադրականների կողքին, նրանց ղեկավարը։

1914-թ. սկսւում է ռուս-թուրքական պատերազմը եւ Քեռին, իբրեւ հայ կամաւորների Դ-րդ. գնդի ղեկավար, մտնում է պատերազմի դաշտը։

Նարիման, Սարիղամիշ, Թափարէզ, Արտոս, Վան, Ուրմիա, Ռէվանդուզ—այս բոլոր տեղերի կռիւներում Քեռին իր խմբով մեծ մասնակցութիւն է ունեցել։

Եւ անա Ռէվանդուզի տակ, թշնամիի յարձակման ժամանակ, վիրաւորւում է Քեռին, որտեղ եւ կնքում է իր մահկանացուն։

Մ.

ՔԵՌԻՆ

«Բայց զարմանալ պէտք չէ, անտերունչ ժողովուրդ հայոց, զի թագաւորդ հիւանդ անկողնոյ մէջն մեռնի եւ մայրդ գերի։ Սորա համար ալ կենաց, թէ առաջին եւ թէ վերջին, միայն ազատութեամբ չի է։

«Հայ զոյգ» Խր. Հայրիկ

Երբ որբաւորէլ մեծանում է մեր հաւատը չարատանջ հայ ժողովրդի լուսաւոր ապագայի նկատմամբ, երբ ամէնքս աչք ենք դրել ու մեծ յոյսեր կապել այս պատերազմի վախճանին հետ, անա այդ ժամանակ լսում ենք մի բօթ եւս — զարնուեց Քեռին Ռէվանդուզի ճակատամարտում։

Այնքան սարսափներ ենք կրել, այնքան դառնութիւններ ենք տեսել, որ կարծես թէ ըթացել են մեր ջիղերը եւ լալու ու ցաւելու անընդունակ ենք դարձել։

Այսպիսի ժամանակում, երբ մարդու կեանքը կորցրել է իր արժէքը, երբ սառնասրտութեամբ լրագրներում կարդում ենք այնքան հազարներ կոտորուեցին, այնքան գերի ընկան, անհետ կորան՝ այսպիսի պարագայում անգամ, Քեռիի մահը մեծ ցնցում յառաջ է բերում հայ ազգի բոլոր խաւերի սրտում։

Բայց այս բոլորի կողքին, մի երեւոյթ է ի ցոյց հանում հայութիւնը, որը պարծանքի է արժանի. նա դարձել է խնամոտ ու երախտագէտ հայրենիք, հաւաքում է ու յարգում ցիր ու ցան ընկած իր հարազատ որդիներին։ Կար ժամանակ, որ հայի կեանքում այս երեւոյթը երազ էր համարւում։ Մեծ բանաստեղծ Ռափայէլ Պատկանեանը իր ամբողջ կեանքը սէն էր համարում եւ ուրիշ մեծ արժէք էր տալիս, որ իր սիրական ազգն Էջմիածնում թաղուելու իր միակ իղձը կատարէր։

Սակայն այն ժամանակ շատ էր բիրտ հայի հոգին եւ սմուր նրա հարուստ որդիների քսակների կապանքը, հետեւապէս բանաստեղծի իղձն էլ մնաց իղձ։

Այսօր երկրպագութեան կայարաններում հաւաքւում է հայ բազմութիւն իր յարգանքը մատուցելու Քեռիի դին, որ Տփխիս է տեղափոխւում՝ այնտեղ թաղուելու համար։ Այս երեւոյթները, սաստ թէ, թուլացնում են մեր հաւատ հայրենիքի գոյութիւնն ու ցաւը, մենք զգում ենք ու ուրախանում, որ պարտականութեան եւ մանկուց փայփայած գաղափարի տառապանքում ընկած մեծ մարտիկի խռովայոյզ հոգին իրեն հանգիստ պիտի գտնէ։ Թաղւում է իր հարազատների ձեռքով եւ իր գամբանը, սուրբ ու մեծ, դարեր պիտի մնայ իբր առանց պակասի սերունդին, որ նրանց պապերը գնացին են արեան ու զոհողի ճանապարհներով իրենց որդիների համար ստեղծելու այնպիսի ճանապարհներ, որ ոխակէտ ու խաղաղ, եւ որով նրանք որոշակի ու

ՀԱՅ ԶՈՀԸ

Զոհի մեծութիւնը իր գաղափարական ուժին մէջն է ու հայ հերոսի մահը նոյնքան մեծ է, որքան իր դրդիչ գաղափարը։

Առաւելապէս մեծ է Հայ Զոհը, վասնզի հայ Ազատամարտի գրգռիչ ուժը արդար է, քան արդարութիւնը ու հայ ազատութեան նպատակի համար ընծայաբերուած զոհը նոյնքան անմեռ է ու գիտակից, որքան խաչեալ Յիսուս-Քրիստոսը։

Հայ զոհը զոհ է ոչ միայն այն պահուն, երբ արդէն Արէսը մարտի կայծակներով կը փառէ զինք, այլ նաեւ իր բովանդակ գոյութեան ընթացքին, երբ անիկա հայ ազատագրութեան սեղանին վրայ գրուած է եղած խնկելի ու գեղեցիկ։ Հայ հերոսի բովանդակ կեանքն է եղած զոհ ու զոհագործում։

Հայ վիշտը կանչած է զինք ամենուր ու ամէն ժամ, եւ անիկա խրճիթներէն ու լեռներէն եկած, անտրտունջ քալած է դէպի չարչարանք, զոհագործելով այն ամէն, ինչ որ ունեցեր է սուրբ ու սեփական։ Հայ Վիշտին չափ մեծ է եղած հայ զոհը, երբ անշեղ ու հաստատ քալած է մինչեւ Գողգոթայ...

Հարկ է եղած ապրեցնել ամէն կերպ ու ամէն գնով հայ Ցեղը ու անա հայ հերոսը մերկացուցած է սուրը, թաւած կռուի հանդէս, մինչեւ կախաղանի բարձունքներ ու վեհօրէն զոհաբերուած։

Հարկ է եղած պահել հայ ցեղը իբր քաղաքակրթական բազին մը ու հայ զոհը հանդարտ խնդարհած է գլուխը, ու զուրգուրանքով, ինչպէս երկիւղածօրէն, պաշտած ու պահպանած է զայն, անհողդողդ մրրկուող բարբարոս հողմերէն։

Հարկ է եղած Աղաւնի մը կերտել հայ ցեղին համար, որ հրճուէր ըլլալ ապրիլ իբր ազգային ինքնութիւն ու անա հայ զոհը, յօժար, թափած է իր արիւնը, տապել կարենալու համար այն ծաղիկը, որ կը ձգտի ազգերու ծաղկանոցին մէջ կանաչիլ, հասակ քաշել ու բուրաւէտել շրջապատը...

Մեծութիւնը հայ զոհին կը պայծառանայ առաւելապէս այն պահուն, երբ թիթեղնիկի որբութեամբ կը թռչի ան ընծայաբերուելու բոլոր ազգերու ազատագրութեան սեղանին վրայ անխտիր, երբ սուրբ է ազատութեան գաղափարը — երէկ Թուրքին ու Պարսիկին եւ այսօր Ռուսին։

Ինչքան մեծ է եղած հայ վիշտը, նոյնքան մեծ է եղած հայ հերոսը, ու հայ զոհի համեմատութեամբ այսօր առաւել մեծ պիտի ըլլայ հայ սուգը՝ Քեռիի գերեզմանին վրայ։

Սպաննուած է Քեռին, ու կարծես հեշտ է ըսել — նոր զոհ մը եւս — մինչ արդէն գիտակցութիւնը կայ թէ Զոհի մեծութիւնը կը ծնէ մեր մէջը, ու կ'ընկճէ մեր սիրտը մինչեւ յուսահատում։

Ինկած է Քեռին, բայց երբ քիչ մը սառնօրէն գերեզման իջնող զոհն ու գերեզման շրջապատող ամայութիւնը կը համեմատենք, գլխապտոյտը կը բռնէ մեզ ու չենք կարող չսոսկալ յուսահատօրէն...

Կը սոսկանք, վասնզի դժբաղդութիւնը կը մեծնայ, կը ծաւալի տակաւ ու հայ հոգին ու կենսունակութիւն մարմնացնող ծառէն կը փրթին, կ'իյնան բոլոր պտղաւորները, պողպատէ ու հոյակապ ճիւղերը ամէն տեղ ու ամէն ժամ...

Անոգ ու սոսկահար, անշուշտ մեզի սուգը կը մնայ միայն ու ձիգ մը տակաւին զսպելու մեր լքուող հոգին ու չյուսահատիլ։

Ճիգ մը, տակաւին հեզօրէն նայելու Աստուծոյ ապերախտութեան ու բարեկամներու անարգիւ կեցուածքին երեսն ի վեր։

Ճիգ մը, տակաւին հոգեպէս բարձր ու ամուր զգալու ինքզինքնիս ու վազել կռուի դաշտը, վերցնել արիւնաթաթախ դրօշակը ու որոտալից զարնել ու զարնուիլ, մինչեւ գայ վերջնական յաղթանակը, Ճիգ մը հաւատալու մեծագոյն Երազին ու հայ ցեղի անվերապահ Ազատութեան։

Յովհ. Մխիթարեան

digitised by A.R.A.R.@

հաստատ գիծեն դէպի կուլտուրական ու անզօրը կեանքը։

Այս օրերում՝ երբ մէկ—մէկ մթնում են հայի առանց այն էլ խաւարին երկնակամարի փայլուն աստղերը, որոնք լուսատու ջահերի նման, մեզ՝ հայերիս, երեւցնում էին օտար ազգերի առաջ իբրեւ մի ազգ, նոյնքան ընդունակ ու կուլտուրական, որքան եւրոպական շատ ազգեր, ահա այս օրերում խաւարում է եւ մի այլ լուսաւոր ու պայծառ աստղ։

Յանձին Քեռու, հայ ժողովուրդը կորցրեց իր մեծ որդիներից մէկին էր։

Փառք եւ օրհնութիւն նրան, ամենքից սիրուած ու յարգուած, համեստ ու խոնարհ, ազնիւ ու քաջ Քեռուն, որ մինչեւ վերջին շունչ, նախանձախնդիր հայի բարօրութեան, գիտէր լաւ այն ժամանակ՝ երբ մեր ազգի բաղդը յոյս էր։

Թող գերեզմանի հողը ծանր չթուայ նրան, որովհետեւ հայ կեանքը, նրա բաղդը, իրա՛ք մինչեւ, թէ առաջին, եւ թէ վերջին, ողբերգութեամբ լի է։

Բայց, յուսանք, որ այս բոլորից յետոյ նահատակուած, մարտիրոսացած դարերով տառապանքներ տեսած ու լացած, հայ աշխարհը ժողովրդի համար թափած մեր եղբայրների կարմիր արեան շիթերն ի զուր չպիտի կորչեն՝ կ'ծագի վերածնուած Հայաստան աշխարհում էլի պիտի փթթի, բողբոջի կեանքը, էլի ուրախ ու զուարթ նոր յոյսերով ու երազներով առնուած նրա որդիները տարագիր ու թափառական, երամ—երամ պիտի դիմեն հայրենիք, զարկ տալու նրա վերածննդեան մեծ գործին։

Մ. Աւետիսեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ ՔԵՌԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ես չեմ ողբար անպարտելի մահերը հպարտ ու խիզախ հոգիներուն՝ որոնք ինկան մեծ պարտքի կատարման ճամբուն վրայ։

Չեմ ողբար անհետացումը լուսաւոր աստղերուն՝ որոնք կը պլպլային մեր գունատ երկնակամարին վրայ՝ լուսաւորելով անարգուած ցեղի մութ գիշերները։

Ես չեմ լար, չեմ ողբար գահավէժ անկումը հինաւուրց կաղնիներուն, որոնց հովանիին տակ կը խմբուէին բոլոր ուխտաւորները։

Իմ ողբը այլ է—ցաւն ու ցասկոտ։

Ես կ'ողբամ մեծ գործերը գիւղացիներուն՝ նահատակուած ամբոխի բիրտ դատաստանին յանձնուած։

Ես կ'ուլամ վեհ յիշատակը մեծ մեռելներուն՝ որ մը ամբոխի անմիտ պաշտամունքին, ու մը անտարբերութեան ենթակայ։

Ես կը ողբամ սրբազան կրակը սանական սրտերուն եւ հուր անշէջը ազնիւ հոգիներուն՝ շիկացած եւ երկու ծաղրանքին տարերքոյ։

Ես կը ողբամ սուրբ շիրիմները նահատակներուն՝ զարկիր հոգիներու համար միշտ ապրի կոխան։

Եւ կ'ուլամ, կ'արտասուեմ ու կ'ողբամ ան բաղդը բոլոր անձնուրացներուն՝ որոնք կը խորտակուին ամբոխի թշնամիին դէմ։

Եւ իմ արցունքը ցաւն է ու ցասկոտ...

Լիպ. Աւ.

ԻՆՉՈՒ ԷՐ ԼՈՒՌ ՔԵՌԻՆ

Ազգի ծոցում ապրող մեծ մարդիկ, ոչ թերիմացութիւն են, ոչ պատահմունք եւ ոչ էլ դէպքերի ծնունդ։

Որքան նրանք բնութեան ծնունդ են, որքան մաս են՝ ու ամբողջ, որքան արգանդում են՝ առնել միաւոր, բնաւ ապրած համայնապատփակութիւն, նոյնքան եւ էլ աւելի գերակշիռ չափով նրանք ազգն են, հաւաքականութիւնն են, որի ծոցում նրանց մայրն երկնել է։

Եւ ազգային հասուածի իւրայատուկ կարգութեան ամբողջական ներկայացուցիչն են լինում, անբռնազբօս եւ բնականօրէն խտացում են հաւաքական ամբողջի դարերով անեցած ու ժառանգած ամենատարբեր յատկանիշները։ Կամ ազգային կենսափիճակի այս կամ այն գործիչ շրջանի մարդ-արիւը։ Արտայայտած կամքի, բաղդի եւ գումարի ամփոփումը։

Եւ զուր ու անհրաժեշտ չէ, որոշ շրջան մարմնացած անձնաւոր եղակի մէջ, երբ շրջանը գունաւորւում է այդ անհատներով։

Մեր վերջին 40 ամեայ կեանքից պոկեցէք անունները մեր հերոսների, ինչ որ անհնար է, եւ մեր ազատութիւնը կը թառամէր—առ քիչ է, մենք յոյսերի կեդրոն չէինք ունենայ—առ էլ քիչ է, մեր շարժումը չէր լինի, մենք անզամայոյծ կը լինէինք, կ'ապրէինք որպէս մոլինաւոր արգանդներ, բնաւ կամք, բնաւ հաւատ, բնաւ ազգային շարժում, ազգային գոյութեան իրաւունքի գիտակցումի զգացող եւ նոքա էին, մեր մեծերը, որ իրաւունքի, խաղի եւ շարժումի միջոցն ու կամքը կերտեցին։

Ցրիւ, նուաստեցող, անորոշ, երբեմն չեղածն անգամ, ցարծնում են սերունդների համար մաս, հասնելի եւ ամբողջացում, պայծառացում են տալիս։

Մեծ մարդիկ ազգի բնոյթագիրն են, մարմնով, ոգիով, եւ բանային նրա ձգտումների։

Քեռին լուռ էր եւ չէր կարող ծնուած լինել ու ապրել հարիւր տարի առաջ... Քեռին լուռ էր, միապետական մի բան կար այդ լռութեան մէջ, բայց եւ մի մեծ ռէալականութիւն, որքան իրական է մեր ժողովուրդը։

Քեռու արցունքը զսպուած էր, կուտակուած կսկիծով, մեր ժողովուրդն էլ է այդպէս։

Թոկ-խոհում, միայն լուռ «Արէք ինչ կուզէք, ես իմ անելիքը կանեմ»... առ էլ խորհուրդն է մեր «առօրեայ» մի կենսաձեւի։

Պարզ էր, դա իշխանական գիտակցումի նշան էր, դա մեր ժողովրդի հերոսական հպարտութիւնն էր։ Նա կարող էր, որովհետեւ իր ժողովուրդը կարողութիւնից զատ ուրիշ բարիք չվայելից «կուլտուրական» կոչուածներից։ Առում են քիչ էր ծխացում։ Երբ ենք սրանց, ամէնքով ծխացել։

Քեռին պաշտպանում էր։ Սարիղամիշի դեկտեմբերեան թուրքական գրոհին, իր ձայնակները թափում են այստեղ ու այնտեղ... ու լսւում է մեծ հայրենիք, ծերուկ պոլկովնիկը եւ դա սիմբոլ չէ, թէ այդ օրուանից մենք պէտք է ամենայուսահատ լացը անենք։

Երբ կասէ եւ եղելաւը նամակով կա՛յց. նպատակէ՝ նպատակ, բայց նամակը ամէնից առաջ. նամակի համար չէ, որ ծանր ենք զնչում այսքան եւ մի է, որ կ'ասի թէ մեր ժողովուրդը մի զտուած ու երկաթացած նամակի հաւատք չունի։

Նա երբեմն մոռացում է փնտռել ամէն ինչի մէջ. օ՛ մենք էլ կ'ուզէինք, որ եղածը չլինէր-առուէք մեծ մոռացում, կատարուածը հաւաքականութեան համար եւ...եւ շունչ առնենք, փոքրիկ համար։

Քեռին բնական մարդ էր՝ մեր վիճակը ինչ ունի իր մէջ բնական ու պարզ՝ կարող գիտէր՝ բաղդաւորութիւնը մեր վերջին երեսնամեակի գրանցիրող գիւղացներգութիւնն է։

Հայ ժողովուրդը հին է, հին էլ կուռոց-ծեր, բայց բնաւ մանկանացու. Քեռին ծեր էր, հին կուռք եւ բնաւ մեռած։

Քեռին իր ժողովրդի հետ, նրբեկծի բարկ արեան տակ է մեռացել, Արեւելքի ենք, արեան մարդ, նրա հետ ծնուած, մեր երակներում նա է խրձել, նա թող մեռնի, նոր մենք կը մեռնենք, նոր միայն Քեռին կը մեռնի։

Գառնիկ

ԴԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍՏԱՃԱՐԸ

Знаете ли какъ величественно восходитъ солнце, какъ умираетъ герой?

Ամէն ինչ, ամէն ինչ նրա մէջ մառանում էր հերոսին։

Տար կարեկցութիւն դէպի իրաւազուրկն ու թոյլը, փառասէր սէր՝ դէպի իր ցեղն ու նրա գուրգուրած ազատութիւնը, բիբլիական անշահասիրութիւն ու համեստութիւն-փառամոլ մահուան բացարձակ անգիտացում, ապմահին անսահման ենթակայ—ահա Հերոսը, ահա Քեռին...

Երբ հնչեցին պատերազմական փողերն ու գնդաց Մարսը՝ հպարտութեան արիւն հետ մերկացաւ եւ նրա սուրը...

Զգիտեմ ով ինչի՛ նա իր ցեղին սրով ու ազատութիւն նուիրելու համար բարձրացրեց սուրը...

Ու այնուհետեւ քանի-քանի անգամ Հռոմի հպարտ որդւոց աւելի, հպարտօրէն կարողացաւ սուլել՝ «Եկայ, տեսայ, յաղթեցի»...

Քանի-քանի անգամ, քանի սպանդներից նա մեզ յղեց հպարտ հեռագրեր բարի...

Քանի անգամ նա՛ հայ ցեղի վերածնութեան գաղափարի այդ առաքելածանութեան Հայկան, հեգնեց վտանգը, անգիտացաւ, մխեց մահը, յանդգնեց, յաղթեց, մինչեւ որ պատերազմների քմահաճ աստուածը գուշակեց նրան...

Ընկաւ Քեռին...

Լաց կովկասեան պարածակասի անպարտելի ու անդուզական Թաղմիկը...

Բայց դեռ երկար, շատ երկար պէտք Արարատն ու Նեմրութը, որոնք վկայեցան հայ գիւղացիների սխրագործութիւններին, կը պատմեն անցորդին՝

—«Ոսկեղանի պէս մեր փէշերով Քեռին անցաւ ու սրբից տարաւ թշնամուն...»

Ընկաւ այնպէս Առիւծը...

Բայց դեռ երկար, շատ երկար նրա մռնչիւնը պիտի արձագանգէ Հայաստանի ու Իրանի սարալանջերում...

Դեռ երկար նրա մեծ ստուերը պիտի զօրացնէ հայ կռիւներին...

Գար. Նժդեհ

ԳԻՒԼԻՍՏԱՆԻ ԱՌԻՒԾԸ

Այն օրերուն, երբ Արեւելքի մէջ փոթորկուած էր միջ-ցեղային պայքարը ու երբ Իրան-Թուրանի գիւլիստաններուն մէջ զանգրաման Եփրեմ խանն էր խաղաղութիւնն ու համագիտան ապահովողը, երբ ռեւոլուցիական ազատութեան համաձայն՝ առաքինութեան ամենացայտուն ապացոյցներ կուտար նոր օրերու առեղծուածի Հայը իր Համենահին գրացիին, այդ պանծալի օրերուն, Եփրեմի թեւին տակ ու անոր կողքին, իր կայծակնափայլ երկսայրի սուրը կը շողացնէր Գիւլիստանի ծեր Առիւծը իրենայրական կեցուածքով։

Առանձին գուրգուրանքով մը կը թերթէի 1910—11 թուականի «Ազատամարտ»ի էջերը Իրանի պատամարտէն գրուածներ փնտռելու։ Եփրեմն ու Քեռին հաւասարապէս սիրելի էին ինծի համար. ու այն ամէն յաղթական ճակատամարտները Ռահիմ խանի եւ Շահսեւաններու դէմ՝ միշտ առանձին հաճոյք մը կը պատճառէին վառարանիս իմ հոգիին, բարբառելով ցեղիս այնուական հպարտութիւնը։ Դարերու ապերախտութեան դէմ Հայը պայքարի մը գիտակցութեամբ, պայքարի էր ելած. եւ այդ պայքարը իր բարոյական բարձրութեամբ միշտ անմեռ պիտի մնայ մեր սերունդներուն համար՝ մանրիկ անձկայի մեր գրականական փառ-յաղթութիւնները ճչցող։

Անցան տարիներ, ծայր առաւ, փրթաւ համաշխարհային պատերազմը եւ այնուհետեւ Սասունի ու Տարօ Իրան-Թուրանի ծեր Առիւծը, իր պատկառելի բանակով ուրիշ ճակատի մը վրայ մանկութեան բիրտութիւնը հարուածելու։ Սարիղամիշի ճակատամարտը եւ 1915-ի մայիսին Խչաունեանց Ոստանի գրաւումը, ծեր Առիւծին համար ամենափայլուն դափնիներ հիւսեցին։

Մայիսեան յաղթանակէն ետք, յաջորդեցին սրամաշութի օրեր եւ այդ տակաւ առ տակաւ նախնի քաջազանց ոգին նորէն յարութիւն առաւ հերոսներու կուրծքերուն տակ, ու քիչ ետք Համազասպի ու Գիւլիստանի Առիւծը, իր ծանր թիկունքով, ծերացած, ճերմկած գլուխով, բայց անվկանդ սիրտով հաւաքած իր բազմաթիւ կորիւնները, կարեց անցաւ հորիզոնները բացաւոր ու հեռաւոր խաւար արեան տակ—Ռէվանդուզի շրջերուն մէջ, հերոսի մահով ինկած է անիկա—ծերունի Հայրիկը. հրաշալիօրէն Առիւծը—անշուշտ սարսափելի մռնչիւնով մը, մռնչանով մը իր ցեղին, որ այնքան արիւններէ ետք՝ տակաւին բաղդին վրայ նորանոր թանգագին զոհեր կը հանդուրժէ։

Սուլէյմանի յետնորդները Միջագետքի բարկ արեւին տակ, անշուշտ պիտի հրճուին Հերոսին մահովը։

Մեր սիրտերը սակայն ամուր են ու անյուսահատ, որովհետեւ Ռէվանդուզի մեծ սրբազան պայքարն մըզող Սուլէյմանի սերունդը գիտէ, որ ցեղ մը, ժողովուրդ մը, տալու եղեր է այսօր, հերիքանէ-հերիքան, իր գանձատան բնաջնջումը կասեցնելու։

Հր. Բագրունի

digitised by A.R.A.R.@

ՓԱՌՔ ԸՆԿԱԾՆԵՐԻՆ

Թեոդին էլ ընկաւ.

Թեոդին էլ ընկաւ և մենք որբացանք։ Որբացանք մենք, որովհետև մեր [illegible]. Թեոդիներն են, որ վտանգի ժամանակ ծառանում են թշնամու դիմաց, արիւն են թափում, արիւն հանեցնում, որով և սրբագործում հայ ժողովրդի արուան ու նամուսը։

Վտանգի ժամանակ... անիծուած ճակատագիր՝ բայց մեր հայ ժողովուրդը վտանգի մէջ չէ եղել։

Դարերի ընթացքում մեր նամարդ դրացին թալան ու թալանն իրան արհեստ դարձրած մինչ յարձակուել է, մինչ թալանել, մինչ լլկել է մեր սրբութիւնները. իսկ այդ բոլորի դիմաց մեր Թեոդիներն են իրանց ճուտիկներով մինչ արթուն հսկել, բողոքել, կռուել, սպաննել, սպանուել...

Ենզա՞ հայ ժողովուրդ.

Ինչեր չես քաշել քո երկարատև գոյութեան ընթացքում.

Եւ ինչու համար.

Մարդավայել ապրել ես ուզել, էս քամբաղդ աշխարհում, Արևի տակ մի տեղ ես ուզել։

Թեոդին էլ մեռաւ քո Արևի համար։

Յիշենք հայդուկ վրիժառու Թեոսին հայաստանի լեռներում, Սասնոյ ձորերում, գուլումի տարիներին յիշենք ժողովրդի արուա-նամուս Թեոսին—հայ թուրքական օրհասական կռիւներում Շարուրի և Զանգեզուրի լեռներում։

Յիշենք Եփրեմ Խանի աջ թև, ազատատենչ Թեոսին՝ պարսիկ սահմանադրականների կողքին։

Մեր առաջն է վերջապէս հայկական գնդի ղեկավար Թեոդին՝ հայ ժողովրդի բաղդը դարբնելիս։

Մտածում է հայ ժողովրդի ազատութեան արևածագը։

Մարտիրոս ժողովրդի հազարաւոր արդարուն զոհերը, իրանց վէրքերի բերանով հատուցում են պահանջում։

Անէծք, վրէժ, հատուցում—ահա Թեոսի վերջին կամքը։

Վաղը Թիֆլիսի Խոջիվանքի գերեզմանոցում Զաւարեանի և Նիկոլի կողքին, մի համեստ թումբ էլ կաւելանայ. Փոքրիկ ժողովրդի մեծ զաւակն է հանգչելու այնտեղ։

Այնքան մեծ սիրտ, մեծ հոգի ունեցող, այնքան հողու բարձր թռիչք պարունակող մի մարմին, ինչպէս պիտի կարողանայ անդաւորուել նեղ, առոր գերեզմանը։

Ծունկ չոքենք. երկիւղածութեամբ գլուխ խոնարհենք մեզնից հեռացող, ընկած Թեոսի և իր ճուտիկների թարմ շիրիմների առաջ։

Ծունկ չոքենք և աղօթենք.

Փառք ընկածներին...

Մ. Բ.

ՔԵՌՈՒԻ ԴԻՆ ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒ

Ուրբաթ օրը Ուլուխանլուի կայարանը հասաւ Քեռիի դին, ուրկէ Թիֆլիս տարուեցաւ։

Ցեր. ժամը 12 կէսին գնացքը Ջուլֆայէն Ուլուխանլու հասաւ, ուր պատրաստ էր Երևանի արակ. գիմնազիոնի փողաւոր օրկեստրը, որ նուագեց Բորդնեանսկու Թաղման երգը, որմէ ետք Սիմոն քահ. Աբրահամեան հոգեհանգստեան կարգը կատարեց։

Ներկայ էին հայ կամաւորական գունդերու, ինչպէս նաև Վասպուրականի երիտասարդութեան ներկայացուցիչներ և «Աշխատանքի» կողմէ Մ. Աւետիսեանը։

Դիակին կ'ուղեկցէին վաշտապետ Կոստանդին Աթայեան, Սարգիս Ցակոբեան և այլ ընկերներ ու կամաւորական պահակներ, որոնց միացաւ Ուլուխանլուէն, հայկական շտաբի կողմէ Արմենակ Թագեանոսեան։

ՔԵՌՈՒԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քեռի ջան, ես քեզ չեմ ողբայ՝ մեր նամարդ դուշմանը լայ... սուրս մերկացրած նետում եմ յառաջ...

Քո վաշտապետ՝ Շերամ

Սիրելի հրամանատար.

Ջերմ համբոյր շանթահար վեհ ճակատիդ...

Դեռ շարքերդ կանգուն են...

Վհատութիւնը մեզնից հեռու...

Կամաւորներ՝ Համո
Միսա
Նիկոլ
Պօղուգալ

Բօթաբեր լուրը դուժեց մի անփոխարինելի կորուստ ևս Ընկաւ Քեռին. մեր քաջարի մարտիկներից մէկը նոյնպէս անդարձ գնաց։ Հարուածի մեծութիւնն աւելի զգալի է մեզ բոլորիս, երբ այսպիսի լինել-չլինելու մոմենտներ ենք ապրում։

Խաղաղութիւն քեզ, անվեհեր մարտիկ։ Դու կատարեցիր քո միսիան. յիշատակդ անջինջ կը մնայ բոլորի սրտում։

Ծունկ իջնելով, խոնարհում ենք թարմ շիրիմիդ առաջ։

Մի խումբ թեմականցիներ

ԵՐԿՈՒ ԹԱՐՄ ՇԻՐԻՄ

Որքան անողոք է բաղդը դէպի մեզ։ Երկու տարուայ ընթացքում երկու չմեռնուղիչ հարուած, մէկ միւսից աւելի ծանր։ Դեռ նոր էր մոռնում Խէչօի—պաշտելի պապաչայի—մահուան տարելիցը, երբ ընկաւ Քեռին—այդ աննման մարտիկը. Նրանք երկուսն էլ ընկան, կատարած արդէն իրենց պարտքը, սրբազան գործի—իրենց հերոս հայրենիքի ազատագրման—նուիրական ճանապարհին։ Փառք և պարծանք հերոսներին։

Մի խումբ Գիմնազիստներ

Ծանր է տեսնել, թէ ինչպէս նօսրանում են մեր անձնուէր գործիչների շարքերը։ Անձնուիրութեան կատարելատիպ էր խիզախ և մարտնչող Քեռին։

Հանգիստ քնիր պաշտելի ծերուկ, որովհետև քո վեհ գործ շարունակողներ դեռ կան և կը լինեն միշտ։

Մի խումբ գիմնազիստուհիներ
(Բ.-րդ. իգ. գիմ.)

Լուռ ծանր եմ իջնում, երգերիս թախծով ու բոցով պատկերու, մեծ Ազատամարտում քաջի նման ընկած հայդուկի, «ծերունի առիւծի» սրբազան շիրիմը...

Նիկ. Քեալաշեան

ԵՐԿԻՐ

Վան 916 մայիս 18

Երբեմն Վասպուրականի ընթացիկ կեանքը երևան բերած առեն, շատ քիչ բան կ'ունենայինք արձանագրելու, բացի տաղտկալի դարձած թալանի, սպանութեան, առևանգումի անվերջանալի դէպքերէն։ Այդ խայտառակ և անպատիւ կացութիւնը չի փոխուեցաւ «սահմանադրական Թուրքիոյ» շրջանին, և . . . . .

Աշունէն մինչև հիմայ Վանի և շրջականներու մէջ մօտ 20-25 մարդ է սպաննուած. եւ միայն պիտի յիշեմ վերջին օրերու մէջ կատարուածները։

Ապրիլի վերջերուն Թաղաքամէջ սպաննուած գտնուեցաւ երկրապահ գունդին պատկանող Մալաթիացի Թուրէն Մաքրամեան անուն երեսնամեայ երիտասարդ մը. դէպքը կատարուած է շատ խորհրդաւոր ձևով մը. շատեր կը կասկածին որ իւրայիններ կատարած ըլլան այս ոճիրը, ով գիտէ ինչ անխոստովանելի նպատակներով։

Քանի մը օր առաջ, գիշեր ատեն, Աւանց գիւղի այգիներուն մէջ, քարով գլուխ կոտրելով և ուղեղը դուրս թափելով, սպաննեցին նոյն գիւղացի Գիթեան Օհաննէսի տղան, որ այգին ջրելով զբաղած էր։

Երբեմն ալ կը պատահի, որ մարդիկ յանկարծակի կ'անհետանան, չեն կըրնար գտնել որոն միջոցով ինչպէս, այդպէս օրինակ, ընիկ Գիթլիգցի և երկար ատեն է ի վեր բնակութիւն հաստատած Զօհրապ անուն երիտասարդ մը և երկու երեք շաբաթ առաջ ալ Օննիկ անունով մէկը։

Գիշերային աւազակութիւնները սովորական են, ամեններէն զանազան իրեր կը գողնան, մարդկանց վրայ յարձակելով՝ դրամները կը յափշտակեն, կիները կ'առևանգեն ևայլն։ Երէկ իրիկուն բանի նորս մօտն Զաղլիփագոց, տան մը մէջ և բազմաթիւ մարդկանց ներկայութեան, Կարկառցի կին մը առևանգելով տարան...

Ահա մեր երկրի վիճակը։ Այս պարագաներուն մէջ ինչպէս կարելի է ներգաղթը քաջալերել, վերաշինութեան սկսիլ, երբ ոչ անձի, ոչ գոյքի և ոչ ալ պատուի տարրական ապահովութիւն կայ։

Ներգաղթը տակաւին կը շարունակուի. եկողներու մէջ հատ ու կտոր Վանեցիներ կան միայն։ Մեծ մասով գիւղացիներ են, Մոկացի, Կարկառցի, Շատախցի, Խիզանցի, ևայլն. Սալմաստ հաստատուողները Խոյի ճանապարհով հետզհետէ Երկիր կը լեցուին, բայց շատ անհանդուրժելի կացութեան մէջ կ'իյնան, որովհետև թոյլ չի տրուիր իրենց տեղերըերթալ, իսկ քաղաքին մէջն ալ կը մնան անպատսպար և անխնամ։

Քանի օր առաջ, Տիմարինի և Արծափի շրջանին մէջ բնակութիւն հաստատողներէն քանի մը հարիւր հոգի Բերկրիի գծով տեղս հասան։ Անոնք Արաղայի դաշտին մէջ կը հանդիպին չորս եզիտի և հայ անցորդներու, բազմութիւնը դէպի Վան կ'ուղևորուի, իսկ յիշեալ չորսը Նազարավէն գիւղի մօտերը քիւրտերէն յարձակումի կ'ենթարկուին, երկուքը կը յաջողին փախչիլ, իսկ միւս երկուքը (Դարծօթցի հայ մը և եզիտի մը) կըսպաննուին։

Ոչ մէկ կարուկ միջոց չէ մտածուած այդ ճանապարհը ապահովութեան մէջ դնելու, ընդհակառակը երկու օրէ ի վեր կը խօսուի, որ այդ ճամբան փակ պէտք է մնայ, քանի որ քիւրդերը կրնան անհանգիստ ըլլալ հայերու երթևեկը տեսնելով։

Գիթլիսէն նորանոր ազատուածներ կուգան այս երկու շաբթուան ընթացքին մէջ, մէկ անգամ 15 և երկրորդ անգամին 30 մարդ են եկած. առհասարակ կանայք և երախաներ են, բայց մէջերնին որոշ թիւով չափահաս և առոյգ աղամարդիկ ալ կը գտնուին։

Դեռ նոր տեղեկացանք, որ Գիթլիսի շրջանին մէջ մէկ քանի հարիւր հոգի ևս հայեր դուրս եկած են Քիւրդերու մէջէն, անյապաղ օժանդակութեան կարիք ունին, մանաւորապէս ուտեստի պակասը զգալի է հոն։

«Քաղաքներու Միութեան» կողմէ հարկ եղած միջոցները թէև ձեռք են առնուած, բայց առոնք շատ անբաւարար են։

Հուր

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Աշխատանք» ի ներկայ համարը ամբողջապէս նուիրուած ըլլալով Քեռիի յիշատակին, չկրցանք թերթին մէջ զետեղել հերթական յօդուածներ և լուրեր, ինչպէս նաև Քեռիի յիշատակին նուիրուած կարգ մը ուրիշ յօդուածներ։

Խմբագիր՝
Մ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն Երևանի Փոխ-Թեմակալ Տ. Խորէն եպիսկոպոսի պատուէրին, յայտնում եմ ի գիտութիւն Երևանի Թեմական պատգամաւորական ժողովի այն անդամներին, որոնք բացակայ են իրենց տեղերից, որ սոյն մայիսի 29-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Երևանի Թեմական Դպրանոցի շէնքում կայանալու է

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Օրակարգի խնդիրներն են.

ա. Հաշուետուութիւն Հոգաբարձական Խորհրդի վերջին երկու տարուայ գործունէութեան մասին։

բ. Ձեռնուցում Վերստուգիչ Յանձնաժողովի։

գ. Ընտրութիւն Հոգաբարձական կազմի վեց անդամների և

դ. Ընթացիկ հարցեր։

Նիստը դռնբաց է։

Գործավար Երևանի Փոխ-Թեմակալի՝ Հ. Աւագեան

(14) 2—2

Дозв. воен. ценз.

Типографія „КУЛЬТУРА“, Эривань

digitised by A.R.A.R.@